

בעדרים על פני הארץ

(לפי סקירות של המשקים)

כפרי־ידיה

התנבאו ומתנבאים שענף הבקר עומד בפני חיסול באיזור החוף מחמת התחרות ענף ההדרים ובעקב האנדרלמוסיה ב"תיכנונים" למיניהם, מיכ"סות ייצור וכדומה. נראה כיצד התקיים הענף בכפרי־ידיה בתשכ"ג.

העדר נשאר בגודלו הקודם והוא מנה במאי 1963 255 פרות, 219 עגלות מכל הגילים, 159 עגלים ובס"ה — 633 ראש, שהוחזקו ב־34 מש"קים. גודל יחידת העדר של פרות במשקי המושב השונים התנוודד בין פרה אחת ל־14 פרות. ברוב המשקים (21), יחידת העדר מנתה 7—12 פרות. 29 עדרים היו בביקורת הרשמית והתנובה הממוצעת של 221 פרה עמדה בתשכ"ג על 4949 ק"ג עם 3.54% שומן. משתי חליבות ביממה. לעומת תשכ"ב חלה ירידה קלה, ב־200 ק"ג בקירוב, בתנובה הממוצעת. כמויות החלב המשווקות למ־שק התנוודדו בין 15,000 ליטר ל־57,000 ליטר; 15 משקים שיווקו כמויות חלב שנעו בין 20 אלף ל־30 אלף ליטר; 12 משקים שיווקו למעלה מ־30 אלף ליטר כל אחד, ורק 2 שיווקו פחות מ־20 אלף ליטר.

בדו"ח פורסמה רשימה מיוחדת של תוצאות הראדוקטאזה לכל משק — בממוצע לשנת תשכ"ג ובממוצע לרבע הראשון של שנת תשכ"ד. אכן זהו חידוש הראוי לחיקוי, כי רק בדרך זו אפשר יהיה למנוע שבגלל חטאם של בודדים ייצא הקצף (של "תנובה") על כל העדה. בדרך כלל מוכיחות תוצאות הבדיקות שרוב רובם של חברי המושב סיפקו חלב בעל טיב משופר ורק ל־2־3 ספקים ודאי שניתנה אזהרה מטעם ועדת הבקר המקומית להיטיב את דרכם.

מהקריאה בדו"ח של כפרי־ידיה לשנת תשכ"ג מתרשמים שחברי מושב זה לא הושפעו במיוחד מהמבוכה והבהלה שבאו על הבוקרים, והם עדיין שמים מבטחם בפרת החלב.

כפרי־חזקאל

גם בוקרי כפר זה היו שואלים את עצמם

בתחילת שנת תשכ"ג ובמרוצתה כיצד לכלכל את ענייני הענף, כי עליהם אימו, "מיכסות" הייצור המוגבלות, והחשש להיווצרות עודפים מעל למיכ"ס הן ממשיים מאד. ואף על פי שכפר יחזקאל שוכנת באיזור, בו ענף החלב התאזרח מימים ימימה ואין עוררין על עצם קיומו, הרי גם כאן התחילו פוזלים לענף ההדרים, תוך תקווה שישמש משען לעת צרה בענף הבקר.

וכיצד השתלשלו העניינים במשך שנת תשכ"ג? החשש להפסדים מחמת עודפי חלב שלא ייקלטו בשוק התבדה חיש מהר; כן נוכחו שאפי"שר להמשיך ולגדל את כל העגלות, ולא דווקא כ"בשר לבן" לאיטליז, ובסוף שנת תשכ"ג מנה עדר הפרות 385 ראש, ב־25 ראש יותר מאשר בתשכ"ב. תנובת החלב הממוצעת עמדה על 5282 ק"ג עם 3.43% שומן. היוצא מזה שהתנובה הכר ללת של עדר הכפר התקרבה קרוב־קרוב לשני המיליונים, ויש סיכוי שבתשכ"ד, לא בלבד שתור"שג מיכסת ייצור זו, אלא אף יעברו עליה, כיוון שיחד עם הגדלת העדר גם עלתה התנובה הממוצעת של הפרה. לגבי מתכונת השומן הממוצעת מסתמנת כעין ירידה קלה, מ־3.46% ל־3.42%, ויש לקוות שבוקרי כפרי־חזקאל ימנעו פחיתה נוספת ואף יצליחו לחזור לרמת השומן של תשכ"ג (3.59%).

בעדר בני־הבקר לא חלו שינויים בולטים, אולם גם בסוגי בקר אלה הסתמנה מגמה של התרחבות, וכך יצא שבסוף תשכ"ג היה העדר בכללותו גדול ב־100 ראש לעומת סוף תשכ"ב ומנה בס"ה 1105 ראש.

מספר המשקים מחזיקי בקר פחת מ־53 ל־50, אולם יחידות העדר למשק, אצל הנאמנים לענף, הולכות ו"תופחות". במחצית המשקים מוחזקות יחידות עדר של פרות העולות על 9 ראשים, ומספר בעלי עדרים עם פחות מ־8 פרות הולך וקטן. פירוש הדבר שכושר הייצור הכולל של המושב כולה, לא רק שאינו פוחת מחמת חיסול הענף במספר משקים, אלא אף עולה, כפי שהוכח מהדו"ח של שנת תשכ"ג. תהליך זה מתבלט

הערה למחברי הסקירות והדוחות במושבים: אין להסתפק עוד בהבאת הנתונים על היקף העדר, תגובות וכדומה; תפקיד הסקירות הוא גם הדרכת, ולא יתואר שהוא יהיה חסר נתונים ודיון בשאלות האספקה וההזנה. אין אמנם שום אפשרות להביא פרטים על כמויות האספקה בקרי לוגרמים, כפי שנהוג הדבר במשקים הקיבוציים, אבל אפשר ואפשר לאסוף מספרים על שטחי המספוא בדונמים, לכל משק ולמושב כולו, כמור יות המזון המרוכז וכדומה. ועל יסוד עיבוד וניתוח חומר זה אפשר להדגים משק מתקדם לעומת משק מפגר, כדי שהמעיינים בחזור יידעו בדרכו של מי כדאי ללכת ומדרכו של מי יש לסור. נדמה שלרבים כבר נתברר שתגובה גבוהה כשלעצמה אינה ערובה מספיקה לריווחיותו של הענף. לא פעם שומעים בזמן האחרון מפי בעלי שיאים של 6000 ק"ג בממוצע לפרה בשנה שענף בקר החלב הוא אצלם על סף הריווח וההפסד. חשוב איפוא לדעת בכל מקרה באיזה מחיר משיגים את השיי אים. וזאת אין לשכוח: בהוצאות הייצור של החלב, סעיף האספקה (או ההזנה), הוא המכריע לכאן או לכאן, ולסעיף זה יש להסב את תשומת הלב העיקרית בשעה שבאים לערוך סקירה על מצבו של הענף.

כפר-גליקסון

עדר הבקר בכפר גליקסון כונן מחדש בשנת 1963, ולהלן נמסר דו"ח על קיומו במשך שנה "תקציבית" — החל מ־1 באפריל 1963 ועד 31 במארס 1964.

רכישת הבקר, בעזרת הסוכנות היהודית, בוצע עה בשני שלבים: בינואר-פברואר נקנו 52 מבכירות ו־6 פרות שלפני המלטה שניה, ובשלב שני — 19 מבכירות ו־4 פרות. (באוקטובר-נובמבר). הבקר נרכש מ־22 עדרים, הפזורים על פני כל הארץ, מכפר שמריה ועד שבי-ציון. בס"ה נקנו 82 ראש. כיון שכל הבהמות היו בהריון גבוה, התרכזו ההמלטות לעונה קצרה בת 8 שבועות בקירוב, החל מסוף מארס ועד סוף מאי. באחד באפריל 1963 היו בעדר 6 פרות, 52 מבכירות, 11 עגלות ו־7 עגלים; ב־31 במארס 1964 נמצאו בעדר 75 פרות, 47 עגלות, 39 עגלים ופר

למעשה ברבים מהמושבים הוותיקים, ואין איפוא כל שחר לשמועה המתהלכת פה ושם שענף בקר החלב עומד בפני צמצומים דראסטיים ביישובים המושביים. יתכן שחיסולים וצמצומים של הענף במספר מושבים באיזור החוף, הם הם ששימשו מקור ויסוד ל"שמועה" הנ"ל.

בעדר כפר-יחזקאל, כבשאר העדרים בארץ, ישנן לא מעט פרות ומבכירות בעלות שיאים בתגובה. בתשכ"ג נמנו 103 פרה שהניבו בממוצע מעל ל־5500 ק"ג חלב, וביניהן 20 פרות שתגובתן תיהן התנדדו בין 6100 ק"ג ל־6600 ק"ג בתקופות חליבה נורמאליות; ובכל הנוגע למתכונת השומן בחלב של אותן 20 האלופות, הרי היא רב־גונית למדי, החל מ־2.85% ועד ל־4.11%. על כל פנים יש אפשרות לשאוב קצת נחת מהעובדה שמחציתן של אלופות אלה מניבה חלב שמכיל למעלה מ־3.5% שומן ומספר הנחותות, שמתחת ל־3% שומן, מסתכם ב־2 בלבד.

בדו"ח הובאה גם רשימה של מבכירות מצ־טיינות; תגובותיהן התנדדו בין 7000 ק"ג ל־4700, אולם נחותות הן לעומת האלופות המבוגרות בטיב החלב שלהן; רק אחת ויחידה מתוך 15 המבכירות האלה הניבה חלב שהכיל 3.6% שומן וכל השאר לא הגיעו אף לרמה של 3.5%; 3 מביניהן אף הניבו חלב עם פחות מ־3% שומן. עובדה זו מעידה שוב כי גורם המורשה יש לו כנראה חלק בגריעת איכות החלב, ואין לתלות את הקולר בהזנה בלבד, שהרי זו היתה, ללא ספק, אחידה באיבוס הפרות והמבכירות גם יחד. תופעה זו של פחיתה רציפה במתכונת השומן, גם מחמת גורמים תורשתיים, מן הדין שתעורר תשומת־ליבם של האחראים למכוני ההזרעה בארץ, כי אין זו תופעה בודדת, בעדר זה או בעדר אחר — גם בסיכום הארצי של המבכירות מסתמנת מגמה זו.

בסקירה מוזכרות פעולות שהביאו עימן הקלות ושיפורים כלליים בענף: ההזרעות מבוצעות בחצרות המשקים, ואין עוד צורך להוליך את הבהמות למקום ריכוז; בוצעו סידורים ליד המאזניים לשקילת העגלים; משפצים ומשכללים את המבנה לריכוז החלב, כן סודר ריסוס מרוכז של הבקר בחצרות.

האפשר, לאכול כמויות ניכרות של תערובת "סטארטינה" מתוצרת "אמבר". לפי נסיונם של בוקרי כפר גליקסון, מסתגלים הווולדות הרכים לצורך 1 ק"ג תערובת, כבר בגיל של 6 שבועות, ובהגיעם לגיל של 3 חודשים, יש בכוחם לכולות מנה של $2\frac{1}{2}$ ק"ג. מגיל 3 חודשים ועד 9 חודשים מוגש המזון המרוכז ללא הגבלה ורק אחרי זה מצמצמים את מנת המ"מ ל-3-4 ק"ג ליום. גיל ההרבעה של העגלות נקבע ל-14-16 חודש. עגלי המרבק מקבלים מזון מרוכז ללא הגבלה עד להוצאתם לשוק; בגיל של שנה הם הגיעו למשקל של 430 ק"ג (בממוצע).

עם קריאת הדו"ח על העדר המיוחד של כפר גליקסון, מתרשמים מהעובדות דלהלן:

1. קיימת האפשרות בארץ לרכוש עדר מן המוכן, שכבר בשנה הראשונה לקיומו בסביבה החדשה עשוי להשתוות בתגובתו לעדרים ותיקים, בהם נערכה סלקציה מכוונת במשך שנים. עובדה זו, משמחת כשלעצמה, מוכיחה שאמנם קיימים כבר בארץ עדרים מבוררים, שיש באפ" שרותם להפריש צאצאים משובחים לכינון עדרים חדשים בעלי רמה נאותה; ויתכן עוד, שבמקרה מיוחד זה של כינון הענף מחדש בכפר-גליקסון, הוקדשה תשומת-לב רבה מצד הקונים לאיכות הבהמות, תוך הסתמכות על עזרתם ועצתם של בעלי מקצוע מנוסים. עצם השוטטות על פני 22 עדרים ברחבי הארץ לשם ריכוז 82 הראשים מוכיחה שאמנם הקפידו מבצעי הרכישה לא לעשות את מלאכתם בצורה מבוהלת.

2. עובדה פחות משמחת היא שהמשק ניגש לכינון הענף מבלי להצטייד קודם לכן באספקה משקית מינימאלית, ומשליך את כל יהבו על המזון המרוכז, המובא מן החוץ.

3. הקשיים בהתעברות, כבר בשנה הראשונה לקיום העדר, והאיכות הירודה של החלב בתקופת השיא של ההנבה, גם אלה אינן חופעות מרנינות. אולם אין לתלות את הקולר בבהמות שנרכשו, כיון שיש מקום להנחה סבירה שהאשם הוא בשיטת המימשק בכללותה; מן הראוי שתקלות אלד מהשנה הראשונה יישמשו אות אזהרה לעתיד.

רוכז ע"י ע.

אחד. במשך השנה נפסדו 7 פרות ו-6 בני-בקר. תמותה הדבר ש-4 פרות, מבין היוצאות, נפסדו מחמת גוף זר. האספקה לעדר הסתכמה באותה שנה כלהלן (בטונות):

מזון מרוכז	270.4
שחת	46.7
סלק מספוא	205.5
תחמיץ קודקודים	50.2
פולפה	9.0
תחמיץ ש"ש	128.3
ירק ש"ש	45.7

לפי הרכבו הנ"ל של תפריט המזון יוצא שחלקו של המזון המרוכז הגיע, בממוצע שנתי, עד ל-78%! ההזנה בתקופת אפריל-אוגוסט התבססה בעיקר על המ"מ וסלק המספוא. בתוספת שחת במנות זעומות שבועיות, ואין פלא שהחלב שהגיע למחלבת תנובה הכיל רק 2.3% שומן. רק בספטמבר, כשהוחל בהגשת תחמיץ ש"ש, הש"תפרה איכות החלב. בחודש דצמבר, כשרובו של עדר הפרות עמד בפני התייבשות, עלתה מתכונת השומן עד ל-3.9% (לפי הביקורת הרשמית של ההתאחדות).

ראוי לציון מיוחד כושר ההנבה הגבוה של עדר שנתקבץ מכל קצוות הארץ. בחודש יוני 1963, לאחר שנסתיימה עונת ההמלטות, הושגה תנובה כוללת שלמעלה מ-40 אלף ק"ג והתנובה היומית הממוצעת לפרה חולבת (רובן מבכירות) עמדה אז על 24 ק"ג. חלק ניכר של המבכירות אף הגיע לשיאים יומיים שלמעלה מ-30 ק"ג, ובהמלטתן השניה, בפברואר 1964, עברו את ה-40 ק"ג ליום.

כבר בשנה הראשונה לקיום עדר זה נתנסו בוקרי כפר-גליקסון בצרת אי-התעברות של 18 פרות. לאחר שנרכש פר צעיר בן שנה לצורך הרבעת הפרות קשות-ההפראה, נתעברו 14 מבין גיחן, ורק 4 היה הכרח לחסל באפריל 1964 מחמת עקרות.

בהזנת העגלות הונהגה תקופת ינקות מקוצרת, בת 7-6 שבועות, בה מגמיעים 220 ליטר חלב מלא, ומרגילים את העגלות, מוקדם ככל